Politiske konsekvenser av å samarbeide med kunstnere i Midtøsten

Det er viktigere enn noen gang å søke samarbeid med kunstnere fra Midtøsten og Sentral-Asia. Det krever ydmykhet og tid, men kan likevel være drevet fram av utålmodighet. Og like lett som vi mennesker fra Vest har for å bli mistenksomme, kan vi også bli for naive.

Av Erik Hillestad, daglig leder for Kirkelig Kulturverksted.

I de senere årene har det dannet seg noen tilstivnede mønstre mellom vestlige og østlige land og miljøer. Det handler om mange forhold, som den historisk godt forankrede dialektikken mellom kolonialisme og mindreverdighet. Om hvordan brautende rikdom i Vest har blitt mer og mer kringkastet gjennom tv-mediet til hvert utbombet hus og hver trangbodde leilighet i Øst. Det handler om stadig økende innvandring til rike land og en derav følgende mer og mer håndfast forskansning fra de rike land.

I denne opptrapping av urettferdighetens eksponering og konsekvens har religionene fått en forsterket rolle som identitetsmarkør og uttrykk for kulturelle forskjeller. Mønsteret som fremtrer i dette bildet er for en stor del styrt av angst, og maktpolitikere vet godt hvordan man kan spille på slike følelser. Det går ikke mange charterturer fra vår del av verden til Silkeveiens fabelbyer i Usbekistan. Heller ikke til stormogulenes palasser i Pakistan eller de gamle, bysantinske helligdommene i Syria, for å nevne noen få

eksempler. Ikke en gang Luxor, Jerusalem eller Istanbul som tidligere har vært magnet for masseturisme, er i nærheten av de gamle høyder fra 70-, 80- og 90-tallet. Folk flest føler frykt for å reise dit. TV-mediet masseproduserer destillater av konfliktstoff som serveres i en uopphørlig strøm og bidrar til en negativ merkevarebygging av gamle orientalske kulturnasjoner. Denne effektive stigmatiseringen rubriserer et "de andre" under forenklende overskrifter som "islam", "fundamentalisme" og "terrorisme".

Når situasjonen er slik, er det min overbevisning at kunstnerisk samarbeid på tvers av de mer og mer fasttømrede barrikadene er et av de mest effektive midlene vi har til å bryte mønsteret.

Kunsten kan på gåtefullt vis skape en fellesmenneskelig plattform på tvers av påståtte forskjeller. Den tar utgangspunkt i følelseslivet og utfolder seg derfor på en universell arena. Der politiske og teologiske samtaler fort ender i ubehjelpelig disputt om konstruksjoner og overbygninger, rammer kunsten på uimotståelig vis

hjertene og kan vise en forsonlig felles menneskelighet som er langt mer dyptgripende.

«Lullabies from the Axis of Evil» og «Dialogue» er to eksempler fra mitt arbeid hvor jeg forsøker å ta i bruk denne muligheten.

«Lullabies from the Axis of Evil»

Prosjektet ble født som resultat av en dyp skuffelse over president Bushs rubrisering av enkelte nasjoner som «onde» under sin State of the Union Address 29. januar 2002. En form for sinne lå som en glo og ulmet og førte til en trassig bestemmelse om å reise til disse landene og besøke dem ett for ett for å drive musikk samarbeid der, slik jeg hadde gjort i mange land før. Jeg dro i første omgang uten å vite noe annet enn at jeg ville spille inn voggesanger som eksempel på det mest fundamentalt menneskelige vi har felles over hele kloden. Og jeg ville at det skulle være kvinnestemmer som skulle komme til orde med sangene. Ikke fordi kvinner er spesielt mer egnet til å synge voggesanger enn menn, men fordi kvinner i så liten grad kommer til orde i det offentlige rom i mange av de landene jeg ville oppsøke.

Jeg dro til Palestina og Irak først. Turen foregikk rett før jul i 2002, noen få måneder før den ulykksalige amerikansk-britiske invasjonen begynte. Noen uker ut i 2003 dro jeg så til Afghanistan og Iran, og siden, samme vår, til Cuba og Syria, som jeg syntes fortjente en plass i «aksen» etter amerikansk henholdsvis langvarig blokade og utestengning fra diplomatiske forbindelser. En venn som ofte besøkte Nord-Korea, tok med seg lydutstyr og gjorde opptaket av en voggesang for meg der.

Alle voggesangene ble spilt inn uten instrument og siden levert til gitarist og komponist Knut Reiersrud som skapte et lydbilde av gitarer, perkusjon og tangentinstrumenter rundt dem. Knut komponerte også en komplementær, vestlig tvillingmelodi til de enkelte voggesangene. Disse ble så fremført på engelsk av ulike vestlige artister, slik at hver voggesang dannet en bro mellom øst og vest.

Det kan for enkelte synes som en vanskelig øvelse å oppnå kontakt med kunstnere i Midtøsten. Logistikk og språkproblemer, skepsis, mistillit og redsel for å bli brukt i en skjult agenda er faktorer som mange har pekt på som uoverstigelige. Men faktum er at det er svært enkelt. Jeg ble møtt med åpne armer og stor tillit over alt. Og alle praktiske problemer viste seg å være svært overdrevet. Det som imidlertid viste seg virkelig vanskelig var å få bidrag fra vestlige artister. Der meldte angsten seg hos mange av dem jeg inviterte med på prosjektet.

Det er ikke enkelt for artister som vil gjøre seg gjeldende på det amerikanske markedet (og det vil jo alle), å utfordre amerikansk establishment. Mange sa rett ut at de var redde for å bli svartelistet i amerikanske media og blant konsertarrangører og platedistributører. Jeg følte at jeg på mange måter sto overfor en mektigere form for sensur i USA og delvis England enn jeg gjorde i møte med monolitiske regimer i Øst.

CD-en fikk vidtrekkende distribusjon og har blitt godt mottatt i mange land. Jeg får stadig forespørsler fra folk over hele kloden som er sterkt beveget av ideen og musikken.

Produksjonen har også ført til mange nye kontakter i musikkens verden og

konkrete samarbeidsprosjekter både i form av konserter, forestillinger og plater. For eksempel har den ført til at den palestinske artisten Rim Banna, som deltok med to voggesanger, gjennom Kirkelig Kulturverksted har fått distribusjon av sitt soloprojekt «Mirrors of my soul» – innspilt i Norge, med norske musikere – til en mengde land, blant dem USA og England.

«Dialogue»

Våren 2006 blusset den såkalte “karikaturstriden” opp. Den demonstrerte med all tydelighet hvordan de råtnete fruktene av lang tids kolonialisme og urettferdighet nå kan høstes av ledere både i Øst og Vest som ønsker mer makt og dominans.

Min innskytelse var å møte den håpløse miskommunikasjonen med noe annet enn den endeløse spiralen av ord og argumenter om ytringsfrihet og krenkelser og heller prøve å gjøre en liten, symbolsk handling. Jeg spurte den kjente, norske tolkeren av religiøse folketoner, Sondre Bratland, om han kunne tenke seg å trække over noen terskler hjemme hos en pakistansk ekvivalent og synge kristne, hellige tekster sammen med en sufi-tolker i Lahore, Javed Bashir. Dette ville han gjerne, og jeg møtte en tilsvarende, umiddelbar positiv holdning fra Bashir da jeg inviterte ham til Norge for å synge i kirker. Sondre og jeg dro først til Pakistan, og opptak ble gjort av montasjer av muslimske og kristne sanger som sto til hverandre i tekstlig innhold og tonalitet. En tilsvarende prosess fant siden sted i små trekirker da Javed ble med oss til Telemark. De to kunstnerne besøkte hverandre hjemme og delte bordfellesskap og utvekslet tanker om Gud og menneskets kår i vår tid og i ulike deler av verden.

Siden kronet vi verket med at vi alle dro

til Damaskus og fikk lov til å gjøre opptak av liknende montasjer i Umayyade-moskeen, et symbolladet sted, hvor både Hussein, profetens barnebarn, og Johannes Døperen ligger gravlagt. Her deltok også et muslimsk kor, det såkalte Peace Choir fra Damaskus. For å få anledning til å bruke Umayyade-moskeen som opptakssted, måtte vi ha tillatelse av stormuftien av Syria, Dr. Ahmed Hassoun, landets øverste religiøse leder. Han kunne ikke gi oss sin godkjennelse uten å møte oss personlig. Han ba om et møte før han skulle fatte en endelig “fatwa” om saken. Det ble en svært interessant samtale om våre religioner som stormuftien mener er den samme. Der vi hadde ventet å høre skepsis

Kunsten kan på gåtefullt vis skape en fellesmenneskelig plattform på tvers av påståtte forskjeller.

til musikk i moskeen, fikk vi høre en vakker og poetisk tale om Gud som den største komponist av alle: “Han som har skapt bølgenes symfoni og vindens strengespill i trærnes kroner.” Dr. Hassoun bekjente at han var dypt og inderlig lei seg for de beklagelige hendelsene i kjølvannet av karikaturtegningene der norske og danske ambassader ble angrepet av mobben. Han fortalte også om sitt personlige og ubesvarte brev til president George W. Bush der han hadde spurt hvordan et område av kloden som har frembrakt både

To av Kirkelig Kulturverkstedets samarbeid med kunstnere i Midtøsten: Samlealbumet «Lullabies from the Axis of Evil» og platen «Dialogue» med pakistanske Javed Bashir og norske Sondre Bratland.

Moses, Jesus og Paulus skulle få bomber og granater til svar fra en nasjon som kalte seg kristen. Stormuftien velsignet prosjektet vårt og ønsket at vi ville ta det med til Vesten med ønske om fred og dialog.

For Sondre og Javed ble samarbeidet en demonstrasjon av hvor like vi mennesker er i møte med vår Skaper. Innspillingen ble utgitt under tittelen «Dialogue» og lansert på Mela-festivalen¹ i august i fjor.

Også dette prosjektet har rukket å få enkelte ringvirkninger. Sondre har vært på gjensitt på festival i Lahore, og til sommeren skal de to sangerne delta på flere norske festivaler. Og et ungt, tverrkulturelt oslopar, kvinnen muslim og mannen kris-

Der vi hadde ventet å høre skepsis til musikk i moskeen, fikk vi høre en vakker og poetisk tale om Gud som den største komponisten av alle.

ten, har bestemt seg for å gifte seg i Kulturkirken Jakob til sommeren. Dialogprosjektet har gitt dem tro på at dette gudshuset er åpent for å inkludere mennesker fra begge tradisjoner som har det aller meste felles, og som på tross av forskjeller, har valgt å dele livet med hverandre.

I møte med mennesker under arbeidet med slike prosjekter blir man berørt. Det blir umulig å forholde seg passivt til det man opplever. Jeg har møtt mange de siste årene som har et annet verdensbilde enn det jeg er oppvokst med. Jeg ser med andre øyne i dag enn for 15 år siden. Mine møter med kristne og muslimer i Midtøsten har blant annet fortalt meg at vi europeere har liten troverdighet så lenge vi ikke gjør noe

for å løse Palestina-problemet. I deres øyne var det vi som skapte det ved å legge grunnen for opprettelsen av Israel og akseptere overgrepene mot palestinerne. Hvis vi skal ha håp om å komme i dialog med den muslimske verden, må vi gjøre noe som kan bidra til at Israel får legitimitet som stat i Midtøsten. Da er det ikke nok med fredsapeller.

Når dialog ikke lenger er tjenlig

På 1990-tallet trodde jeg også på dialog mellom palestinske og israelske kunstnere ut fra samme tankegang som den som ligger bak de to tidligere omtalte prosjektene. Men i dag ser jeg at fortsatte bestrebelser på dialogprosjekter mellom de to folk som befolker Det hellige land fort blir for naivt. Ethvert forsøk på å opprette en felles kunstnerisk plattform for israelere og palestinere blir som å erklære at de egentlig står på like fot. Og der en fellesarena for kristne og muslimer i Øst og Vest, nettopp ved å proklamere et slikt likeverd, fungerer gjensidig frigjørende, vil noe tilsvarende mellom israelere og palestinere tilsøre den dramatiske, men ofte underslåtte forskjellen mellom en okkupert og en okkupant.

Israel representerer på mange måter den vestlige arroganse satt i system i regi av en rasistisk politistat forkledd som demokrati. Måten Israel systematisk har trakassert palestinerne på, gjennom offensiv bosetting på restene av landområdene palestinerne etter FNs forutsetning skulle beholde, gjennom byggingen av muren, ved oppstyking av palestinske områder og strukturer, gjennom ydmykelser, tyveri av eiendom, nekting av palestinsk næringsutvikling og eiendomsutbygging, ved diskriminering av "Israel-arabere" (listen

kunne gjøres mye lengre), har klare paralleller til de overgrep som ble gjort av de hvite i Sør-Afrika. Da verdenssamfunnet gjennomførte en boikott mot apartheidstaten, var det kultur- og idrettsboikotten som fikk størst betydning. Derfor undertegnet jeg i sommer, etter oppfordring fra folk i de palestinske og de opposisjonelle israelske kunstnermiljøene, et internasjonalt opprop om boikott av statlig støttede israelske kunstinstitusjoner. Målet er at ytre press skal fungere som et middel israelere, både jødiske og palestinske borgere, kan bruke ovenfor sine institusjoner og sin stat, slik at den føler seg tvunget til å forandre sin selvdestruktive politikk overfor palestinerne. Jeg siterer Desmond Tutu:

“The end of apartheid stands as one of the crowning accomplishments of the past century, but we would not have succeeded without the help of international pressure – in particular the divestment movement of the 1980s. Over the past six months, a similar movement has taken shape, this time aiming at an end to the Israeli occupation.”

Et engasjement for en kulturell og akademisk boikott av israelske kunstinstitusjoner er ikke minst en relevant reaksjonsform når denne staten så konsekvent motarbeider palestinske kunstinstitusjoner i form av fragmentering, utestengning og usynliggjøring.

Tiden for dialogprosjekter mellom israelere og palestinere kommer ikke tilbake før slike handlemåter opphører, og palestinske kunstnere føler seg tjent med det.

• f •

- 1 Mela er en multietnisk minoritetsfestival som arrangeres årlig av Stiftelsen Horisont i Oslo, under ledelse av Khalid Salimi.
- 2 New Internationalist, januar/februar 2003.